

Instagram: stela_knjige

Facebook: stela

www.stelaknjige.rs

NASLOV ORIGINALA

George Orwell

1984

Za izdanje na srpskom jeziku © Publik praktikum 2022

ZA IZDAVAČA

Marko Sabovljević

UREDNIK

Marina Sabovljević

LEKTURA I KOREKTURA

Lidija Cenić

DIZAJN KORICA

Predrag Marković

SLOG I PRELOM

Studio Znak

ŠTAMPA

Alpha print, Zemun

TIRAŽ

1.000

IZDAVAČ

Publik praktikum, imprint Stela

Dobrovoljačka 10/I, Zemun

office@publikpraktikum.rs

011/4202 544; 011/4202 545

GODINA IZDANJA

2022

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme se kopirati ni prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim ili mehaničkim, uključujući foto-kopiranje, snimanje ili bilo koji sistem za skladištenje i pretraživanje informacija, bez pismenog odobrenja izdavača.

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

ISBN 978-86-6152-009-9

COBISS.SR-ID 77744393

1984

DŽORDŽ ORVEL

Prevela sa engleskog
Jelena Katić Živanović

Stela

PRVI DEO

1.

Bio je vedar, svež aprilski dan i satovi su otkucavali trinaest. Vinston Smit, brade spuštene nisko na grudi ne bi li se sačuvao od gadnog vetra, hitro se provukao kroz staklena vrata višespratnice *Pobeda*, mada ne dovoljno brzo da spreči da kovitlac zrnaste prašine uđe zajedno s njim.

Unutra je zaudaralo na kuvani kupus i stare krpore. U dnu hodnika na zidu je visio šareni plakat, preveliki za zatvoren prostor. Prikazivao je samo jedno ogromno lice, više od metar široko: lice muškarca od otprilike četrdeset pet godina, gustih crnih brkova i privlačnih, mada pomalo strogih crta. Vinston se uputio ka stepeništu. Nije bilo svrhe ni da pokuša da krene liftom. Čak i u najboljim danima retko je radio, a u poslednje vreme struja je bila isključena sve dok ima dnevnog svetla. Bilo je to u sklopu organizovane štednje pred Nedelju mržnje. Stan se nalazio na sedmom spratu, pa se Vinston, sa svojih trideset devet godina i čiom na proširenoj veni iznad desnog članka, peo polako, usput se povremeno odmarajući. Na svakom odmorištu prekoputa lifta plakat sa ogromnim licem gledao je sa zida. Bila je to jedna od onih slika smišljenih tako da vas s nje oči prate gde god da pođete. Ispod je pisalo: VELIKI BRAT TE POSMATRA.

U samom stanu, sladunjav glas je iščitavao nizove brojeva koji su imali nekakve veze s proizvodnjom sirovog gvožđa. Glas je dopirao iz duguljaste metalne pločice nalik mutnom ogledalu, utopljene u površinu zida s desne strane. Vinston je škljocnuo prekidač i glas se donekle utišao, mada su se reči i dalje razgovetno čule. Aparat (telekran, kako se zvao) mogao je da se priguši, ali nije bilo moguće potpuno ga isključiti. Prišao je prozoru: omalena, krhka prilika, čija

je suvonjavost bila samo još više naglašena plavim radnim kombinезonom koji je bio uniforma Partije. Imao je izrazito svetlu kosu, prirodno rumeno lice i kožu ogrubelu od hrapavog sapuna, tupih žileta i hladnoće zime koja se upravo završila.

Napolju je svet, čak i kroz zatvorena okna, izgledao hladno. Dole na ulici vetar je u malim vrtlozima kovitlao prašinu i pocepan papir, i mada je sunce sijalo, a nebo bilo drečavo plavo, činilo se da je sve lišeno bilo kakve boje; sve osim svuda izlepljenih plakata. Lice sa crnim brkovima gledalo je sa svakog istaknutog ćoška. Jedno je visilo na pročelju kuće neposredno prekoputa. VELIKI BRAT TE POSMATRA, pisalo je ispod, dok su tamne oči zurile pravo u Vinstonove. Dole, na nivou ulice nalazio se još jedan plakat, pocepan na jednom uglu, grčevito je lepršao, čas pokrivajući čas otkrivajući jednu jedinu reč: ENGLÉSOC. Negde u daljini helikopter se spustio među krovove, nakratko ostao tamo da lebdi, nalik zunzari, pa naglo odleteo lučnom putanjom. Bila je to policijska patrola koja je zavirivala ljudima kroz prozore. Patrole nisu bile bitne, doduše. Bitna je bila jedino Misaona policija.

Glas sa telekrana i dalje je brbljao Vinstonu iza leđa o sirovom gvožđu i premašenoj normi Devetog trogodišnjeg plana. Telekran je istovremeno primao i odašiljao signal. Mogao je da uhvati svaki zvuk koji bi Vinston proizveo, ukoliko je iznad nivoa veoma tihog šapata; štaviše, dokle god bi se Vinston nalazio u vidnom polju metalne pločice, mogli su ne samo da ga čuju već i da ga vide. Naravno, nikako niste mogli znati da li vas u bilo kojem trenutku neko posmatra ili ne. Koliko često se ili preko kojeg sistema Misaona policija uključuje na pojedinačne kanale, mogli ste samo da pretpostavite. Nije bilo nezamislivo da sve vreme posmatraju sve ljude. Bilo kako bilo, mogli su da se uključe na vaš kanal kad god to poželeva. Morali ste da živite – i živeli ste, po navici koja je prerasla u nagon – pod pretpostavkom da se svaki zvuk koji napravite prisluškuje, a svaki pokret, osim onih u tami, pomno proučava.

Vinston je stajao okrenut leđima telekranu. Tako je bilo bezbednije mada, kao što je dobro znao, čak i leđa mogu previše da otkriju. Kilometar dalje, zgrada Ministarstva istine, gde je radio, uzdizala se

golema i bela nad čađavim predelom. Ovo, pomislio je s neakvom nejasnom odbojnošću – ovo je London, glavni grad Piste jedan, treći najmnogoljudniji grad pokrajine Okeanija. Pokušao je da iscedi neku uspomenu iz detinjstva koja bi mu otkrila da li je London oduvek bio ovakav. Da li je u njemu oduvek pucao pogled na ove oronule devetnaestovekovne kuće, na njihove fasade poduprte drvenim gredama, prozore zamenjene kartonima i krovove zakrpljene rebrastim limovima, na njihove sulude baštenske zidove koji se naginju na sve strane? I na rupe od bombardovanja gde se prašina od maltera kovitlala u vazduhu i vrbovica širila po gomilama šuta, i na mesta gde su bombe raščistile veći deo grada, pa sada tamo niču gnusne kolonije drvenih nastambi nalik na kokošinjce? Ipak, bilo je uzalud, ničega nije mogao da se seti: od njegovog detinjstva nije ostalo ništa osim niza jarko osvetljenih živih slika koje se javljaju bez ikakve pozadine i uglavnom su nedokučive.

Ministarstvo istine – Ministin, po novogovoru¹ – bilo je upečatljivo drugačije od bilo čega drugog na vidiku. Bila je to ogromna piramidalna građevina od svetlucavog belog betona koja se uzdizala, terasa za terasom, trista metara uvis. S mesta gde je Vinston stajao bilo je taman moguće razaznati tri slogana Partije isklesana elegantnim slovima na beloј fasadi:

RAT JE MIR
SLOBODA JE ROPSTVO
NEZNANJE JE MOĆ

Ministarstvo istine je imalo, pričalo se, tri hiljade prostorija iznad nivoa zemlje i odgovarajući broj razgranatih odeljaka ispod njega. U celom Londonu postojale su još samo tri zgrade sličnog izgleda i veličine. Toliko su potpuno nadvisivale okolnu arhitekturu da je s krova stambene zgrade *Pobeda* bilo moguće videti sve četiri istovremeno. Bili su to domovi četiri ministarstva na koja je bio

¹ Novogovor je bio zvaničan jezik Okeanije. Za objašnjenje njegove građe i etimologije v. Dodatak.

podeljen celokupan državni aparat: Ministarstvo istine, koje se bavilo vestima, zabavom, obrazovanjem i lepim umetnostima, zatim Ministarstvo mira, koje se bavilo ratom, Ministarstvo ljubavi, koje je održavalo red i zakon, i Ministarstvo obilja, koje je bilo zaduženo za ekonomske poslove. Njihova imena, prema novogovoru, bila su Ministin, Minimir, Miniljub i Minobilj.

Upravo je Ministarstvo ljubavi bilo zaista zastrašujuće. Na nje-mu uopšte nije bilo prozora. Vinston nikada nije bio u Ministarstvu ljubavi, čak ni na pola kilometra od njega. Na to mesto nije bilo moguće ući izuzev po službenoj dužnosti, i to tek kad se probijete kroz lavirint prepreka od bodljikave žice, čeličnih vrata i skrivenih mitraljeskih gnezda. Čak su i po ulicama koje vode do njegovih spoljnih granica šetali čuvari s njuškama gorila, u crnim uniformama i nao-ružani pendrecima na izvlačenje.

Vinston se naglo okrenuo. Namestio je crte lica da odražavaju smiren optimizam, izraz koji je bilo preporučljivo imati kad se okre-nete ka telekranu. Otišao je do majušne kuhinje. Otišavši iz Mini-starstva u ovo doba dana žrtvovao je ručak u kantini, a bio je svestan da u kuhinji od hrane ima samo krišku tamnog hleba koju mora da sačuva za sutrašnji doručak. S police je skinuo bocu bezbojne teč-nosti obeleženu belom nalepnicom na kojoj je pisalo POBEDNIČKI DŽIN. Piće je mirisalo gadno, zejtinjavo, poput kineske žestine od pirinča. Vinston je nasuo skoro punu šolju za čaj, pripremio se za šok, pa je iskapio kao da pije lek.

Istog trenutka lice mu se žestoko zajapurilo, a suze mu navrle na oči. Piće je nalikovalo azotnoj kiselini, a uz to je, kad ga proguta, čovek imao osećaj da ga je neko udario gumenom palicom po glavi. Odmah zatim, međutim, vatra u njegovom stomaku se smirila i svet je počeo da izgleda nešto veselije. Izvadio je cigaretu iz zgužvane pa-kle marke POBEDNIČKI DUVAN, neoprezno je okrenuvši usprav-no, tako da se duvan prosuo na pod. Sa sledećom je bio uspešniji. Vratio se u dnevnu sobu i seo za mali stočić koji se nalazio levo od telekрана. Iz fioke stočića izvadio je držalju za penkalo, mastionicu i debelu praznu beležnicu velikog formata, crvene rikne i s mermer-nom šarom na koricama.

Telekran u dnevnoj sobi je iz nekog razloga bio na neuobičajenom mestu. Umesto da stoji, kao što bi trebalo, na naspramnom zidu, odakle bi imao pregled čitave prostorije, nalazio se na dužem zidu, prekoputa prozora. S jedne strane nalazila se mala niša u kojoj je Winston sada sedeo, a koja je pri izgradnji stana verovatno bila namenjena policama za knjige. Kad bi seo u nju, držeći se što je moguće bliže zidu, Winston je uspevao da ostane van domašaja telekrana, bar što se pogleda tiče. Mogli su da ga čuju, naravno, ali dokle god bi ostao u sadašnjem položaju, nisu mogli da ga vide. Zapravo je takva neobična geografija prostorije bila delimično zaslužna za to da mu na pamet padne ovo što se sada spremao da uradi.

Ali zaslužna za to je u istoj meri bila i beležnica koju je upravo izvadio iz fioke. Bila je izrazito lepa. Takav gladak papir žućkasto-bele boje, malo potamneo od starosti, nije se proizvodio sigurno poslednjih četrdeset godina. Nagađao je, međutim, da je beležnica čak i mnogo starija. Video ju je u izlogu jedne aljkave male stari-narnice u sirotinjskoj četvrti (nije mogao da se seti u kom tačno delu grada) i smesta ga je obuzela neodoljiva želja da je poseduje. Članovima Partije nije bilo dopušteno da ulaze u obične radnje (to se zvalo „poslovanje na slobodnom tržištu”), ali se niko tog pravila nije strogo pridržavao, pošto je bilo svakakvih stvari – pertli, na primer, ili žileta – koje je bilo nemoguće nabaviti na drugi način. Bacio je kratak pogled uz i niz ulicu, pa se kradomice uvukao u radnju i kupio beležnicu za dva i po dolara. U to vreme nije bio svestan da je želi zbog bilo kakve konkretne svrhe. Ispunjen krivicom, odneo ju je kući u aktovki. Čak i bez ičega napisanog u njoj, predstavljala je kompromitujuću imovinu.

A ovo što se sada spremao da uradi bio je početak vođenja dnevnika. Samo po sebi, to nije bilo nezakonito (ništa nije bilo nezakonito, pošto više nije bilo nikakvih zakona), ali bude li otkriven, bilo je manje-više sigurno da bi dobio smrtnu kaznu ili makar dvadeset pet godina prinudnog rada u logoru. Winston je uglavio vrh penkala u držalju i liznuo ga da skine masnoću. Penkalo je bilo arhaična naprava, retko korišćena čak i za potpise, a on ga je nabavio, potajno i uz izvesne poteškoće, jednostavno zato što je osećao da

taj prelepi žućkastobeli papir zaslužuje da se na njemu piše pravim perom umesto da ga grebe hemijska olovka. Zapravo, nije imao naviku da piše rukom. Izuzev zapisivanja veoma kratkih beležaka, bilo je uobičajeno da se koristi pričopis, što je, naravno, bilo nemoguće koristiti u ovu svrhu. Umočio je vrh pera u mastilo, a onda se samo na tren pokolebao. Čitava utroba mu je zadrhtala. Ostaviti trag na papiru bio je presudan čin. Sitnim, nezgrapnim slovima napisao je:

4. april 1984.

Odmakao se. Obuzeo ga je osećaj krajnje bespomoćnosti. Pre svega, nije uopšte mogao iole pouzdano znati da je ovo *zaista* 1984. Mora biti da je tu negde, pošto je bio prilično siguran da ima oko trideset devet godina, a verovao je da je rođen 1944. ili 1945, ali u poslednje vreme uopšte nije bilo moguće tačno odrediti neki datum u okviru godinu ili dve dana.

Za koga, iznenada mu je palo na pamet, on piše ovaj dnevnik? Za budućnost, za nerođene. Misli su mu na trenutak lebdele oko nepouzdanog datuma na stranici, a onda se tupo sudarile s novogovornim pojmom *dvomisli*. Prvi put mu je sinulo koliki je opseg onoga što je preduzeo. Kako možete da ostvarite vezu sa budućnošću? To je po prirodi nemoguće. Ili će budućnost nalikovati prošlosti, u kom slučaju ga neće slušati, ili će se od nje razlikovati i njegove će nepravilike biti besmislene.

Neko vreme samo je sedeo i glupavo zurio u papir. Sa telekrana se začula kreštava vojna muzika. Zanimljivo, ali ne samo što je naizgled izgubio sposobnost da se izrazi, već je zaboravio i šta je izvorno nameravao da kaže. Nedeljama se već spremao za ovaj trenutak i nijednom mu nije palo na pamet da bi mu trebalo išta više od puke hrabrosti. Samo pisanje bi trebalo da ide lako. Trebalo je samo da na papir prenese beskonačan nemiran unutrašnji monolog koji mu se bukvalno godinama odvijao u glavi. U ovom trenutku, međutim, čak je i taj monolog presušio. Štaviše, čir na proširenoj veni počeo je nepodnošljivo da ga svrbi. Nije se usuđivao da ga počese jer bi se uvek upalio kad tako nešto uradi. Sekunde su prolazile. Nije bio svestan

ničega osim praznine papira pred sobom, svraba na koži iznad nožnog članka, treštanja muzike i neznatne opijenosti izazvane džinom.

Odjednom je počeo da piše, zahvaćen čistom panikom, jedva donekle svestan šta zapisuje. Njegov sitan, mada dečji rukopis ševrdao je tamo-amoo preko stranice, odbacujući prvo sva velika slova, a konačno čak i tačke.

14. april 1984. Sinoć bioskop. Sve ratni filmovi. Jedan veoma dobar o brodu punom izbeglica, bombardovanom negde u Mediteranu. Publiku je prilično zabavio snimak nekog strašno debelog čoveka koji je pokušao da otpliva, dok ga helikopter prati, prvo ga vidite kako se koprca u vodi kao pliskavica, pa ga vidite kroz nišan iz helikoptera, a onda je bio pun rupa i more oko njega je postalo ružičasto i potonuo je iznenada kao da su se rupe napunile vodom publika je vrištala od smeha kad je potonuo. onda vidite čamac za spasavanje pun dece a helikopter lebdi iznad njega bila je tu i neka sredovečna žena možda je bila jevrejka sedela je na pramcu s dečaćićem od tri godine u naručju. dečaćić je vrištao od straha i krio lice u njene grudi kao da će da se ukopa pravo u nju a žena ga je grlila i tešila iako je i sama pobelela od straha i sve vreme ga je štitila što može bolje kao da je mislila da će ga njene ruke sačuvati od metaka. onda je helikopter izbacio bombu od 20 kila među njih užasan blesak i ceo čamac pretvoren u palidrvca. onda je usledio divan kadar dečje ruke koja leti sve više uvis helikopter je sigurno imao kameru u nosu pa ju je pratio i krenuo je snažan aplauz s mesta za članove partije ali neka žena dole u delu gledališta za prole odjednom je počela da pravi kaos da više kako nisu morali da prikažu ovo ne pred decom nisu morali nije u redu ne pred decom sve dok se nije pojavila policija i odvela je pretpostavljam da joj se ništa nije desilo nikog nije briga šta prole pričaju tipična reakcija prola oni nikad...

Vinston je prestao da piše, delimično zato što ga je uhvatio grč. Nije znao šta ga je nateralo da izbacii ovu gomilu gluposti. Zanimljivo je,

međutim, da mu se, dok je to radio, u mislima iskristalisala jedna potpuno drugačija uspomena, do te mere da se osetio dorašlim da je zapiše. Sada je shvatio da je upravo zbog tog drugog slučaja najednom odlučio da danas dođe kući i počne da piše dnevnik.

Događaj se odigrao tog jutra u Ministarstvu, ako bi se za bilo šta tako nebulozno moglo reći da se odigralo.

Bilo je skoro jedanaest-nula-nula, a u Resoru za arhiviranje, gde je Vinston bio zaposlen, radnici su izvlačili stolice iz svojih pregradaka, okupljajući se u središtu dvorane naspram velikog telekrana, pripremajući se za *Dva minuta Mržnje*. Vinston je upravo zauzeo mesto u jednom od središnjih redova kad se dvoje ljudi koje je poznao samo iz viđenja, ali s kojima nikada nije razgovarao, neočekivano pojavilo u prostoriji. Jedno od njih bila je devojkica s kojom se često sretao po hodnicima. Nije znao kako se zove, ali je znao da radi u Resoru za pisanje. Po svoj prilici – pošto ju je povremeno viđao masnih ruku i s francuskim ključem u rukama – radila je na održavanju mašina za pisanje romana. Izgledala je smelo, imala je otprilike dvadeset sedam godina, gustu tamnu kosu, pegice na licu i hitre, atletske pokrete. Preko pojasa radnog kombinezona nosila je usku jarkocrvenu maramu, znak Saveza devičanske omladine, obmotanu nekoliko puta, taman toliko čvrsto da joj istakne oblinu kukova. Vinstonu se nije dopadala još otkako ju je prvi put video. Znao je zašto. Zbog atmosfere terena za hokej, hladnih kupatila, kolektivnih izleta u prirodu i opšte uštogljene čednosti koja je iz nje izbijala. Nijedna žena mu se nije dopadala, one mlade i lepe ponajmanje. Uvek su žene, iznad svega one mlade, bile najnetrpeljivije pristalice Partije, najspremnije da slogane prime zdravo za gotovo, da amaterski uhode i njuškaju dok ne pronađu bilo šta nepravoverno. Ova konkretna devojkica mu je, međutim, ostavljala utisak da je opasnija od većine. Jednom prilikom, kad su se mimoišli u hodniku, osmotrila ga je krajičkom oka pogledom koji kao da ga je prostrelio do srži i nakratko ga ispunio crnim užasom. Tada mu je čak palo na pamet da bi mogla da bude agent Misaone policije. To nije bilo mnogo verovatno, ako ćemo pravo. Ipak, nije ga napuštao osećaj

nelagode pomešan sa strahom isto koliko i s neprijateljstvom, kad god bi se našla u blizini.

Druga osoba bio je muškarac po imenu O'Brajen, član Unutrašnjeg kruga Partije, na nekom toliko bitnom i visokom položaju da je Vinston imao samo nejasnu predstavu o prirodi tog posla. Istog trena kad su ljudi na stolicama ugledali da im se približava crni radni kombinezon člana Unutrašnjeg kruga Partije, među njima je zavladao muk. O'Brajen je bio krupan, snažan muškarac, debelog vrata i grubog, surovog lica bez i naznake smisla za šalu. Uprkos zastrašujućem izgledu, ophođenje mu je krasio izvestan šarm. Umeo je tako da popravlja naočare na nosu da ste se osećali čudno razoružano – na neki neodređen, neobično uljudan način. Bio je to gest koji bi, kad bi se bilo ko sećao takvog pojma, možda podsećao na osamnaestovekovnog plemića koji vas nudi burmuticom. Vinston je O'Brajena video možda desetak puta za maltene isto toliko godina. Osećao je duboku privlačnost prema njemu, i to ne samo zato što ga je intrigirala suprotnost između O'Brajenovog uglađenog ponašanja i njegove boksterske pojave. Pre zbog toga što je tajno verovao – mada možda čak ne verovao, tek se nadao – da O'Brajenovo političko pravoverje nije savršeno. Nešto na njegovom licu je neodoljivo nagoveštavalo takvo stanje. A opet, možda čak njegovo lice nije odavalo nepravoverje koliko čistu inteligenciju. Ipak, bilo kako bilo, izgledao je kao osoba s kojom biste mogli da razgovarate, ako biste uspeali da prevarite telekran i uhvatite ga nasamo. Vinston nikad nije uložio ni najmanji napor da potvrdi svoju pretpostavku: u stvari, nije imao nikakvu mogućnost za to. Tada je O'Brajen bacio pogled na ručni sat, video da je skoro jedanaest-nula-nula i očigledno odlučio da ostane u Resoru za arhiviranje dok se ne završe *Dva minuta Mržnje*. Zauzeo je stolicu u istom redu gde je sedeo i Vinston, dva mesta dalje. Između njih je sedela sitna žena peščanoplave kose, koja je radila u pregratku do Vinstonovog. Devojka tamne kose sedela je odmah iza.

U sledećem trenutku, s velikog telekrana u dnu prostorije provalila je odurna, škripava buka nekakve nepodmazane mašine. Od tog zvuka svima su trnuli zubi i dizala im se kosa na glavi. *Mržnja* je počela.

Na ekranu se, kao i obično, pojavilo lice Emanuela Goldstajna, Narodnog neprijatelja. Tu i tamo među publikom se začulo siktanje. Ona ženica peščanoplave kose ciknula je istovremeno od straha i gađenja. Goldstajn je bio odmetnik i otpadnik koji je nekada davno (koliko davno niko se nije sasvim sećao) bio jedan od vodećih rukovodilaca Partije, maltene na ravnoj nozi sa samim Velikim bratom, ali se onda upustio u kontrarevolucionarne radnje, bio osuđen na smrt, pa misteriozno pobjegao i nestao. Program *Dva minuta Mržnje* varirao je od dana do dana, ali nikada se nije desilo da Goldstajn ne bude glavna tema. Bio je prvobitan izdajnik, neko ko je prvi oskrnavio čistotu Partije. Svi zločini protiv Partije koji su usledili, sve izdaje, sabotaze, jeresi, svako zastranjivanje, proisticali su neposredno iz njegovog učenja. Negde, ko zna gde, bio je i dalje živ, i dalje je kovao svoje zavere: možda negde preko mora, pod zaštitom svojih stranih gospodara koji ga plaćaju, možda čak – kako se povremeno govorkalo – u nekom skrovištu u samoj Okeaniji.

Vinstonu se zgrčio želudac. Nikada nije mogao da pogleda Goldstajново lice, a da ga ne skoli mešavina osećanja. Bilo je to usko jevrejsko lice s velikim čupavim oreolom bele kose i malom jarećom bradom – pametno lice, a opet, nekako dostojno prezira samo po sebi, odavalo je nekakvu smešnu senilnost svojim dugačkim uskim nosom, na čijem su kraju bile nataknute naočare. Podsećalo je na lice ovce, a i sâm glas mu je imao neko slično svojstvo. Goldstajn je iznosio uobičajene napade na doktrine Partije – napade tako preterane i izopачene da bi i dete bilo u stanju da ih prozre, a ipak dovoljno uverljive da čoveka uznemire i uplaše da će neke druge ljude, manje razumne od njega, možda i obmanuti. Opanjkavao je Velikog brata, osuđivao diktaturu Partije, zahtevao neodložno potpisivanje mira sa Evroazijom, zalagao se za slobodu govora, slobodu štampe, slobodu okupljanja, slobodu misli, histerično je kukao da je revolucija izdana – i sve to u brzom višesložnom govoru koji je bio neka vrsta parodije uobičajenog stila govornika Partije, pa čak sadržavao i reči novogovora: više reči iz novogovora, u stvari, nego što bi ijedan član Partije koristio u stvarnom životu. I sve to, da niko ne bi posumnjao u stvarnost koju su obuhvatale Goldstajnovе varljive bombastične

fraze, dok iza njegovog lica na telekranu marširaju beskrajne kolone evroazijske vojske – red za redom muškaraca čvrstog izgleda i bez-izraznih azijskih lica, koji bi isplivali na površinu ekrana, a zatim nestali, ne bi li ih zamenila nova, potpuno ista lica. Tupo ritmičko stupanje vojničkih čizama obrazovalo je pozadinu Goldstajnovog blejanja.

Još pre nego što je proteklo prvih trideset sekundi *Mržnje*, bar polovini okupljenih u prostoriji oteli su se nekontrolisani krici besa. Samozadovoljno ovčje lice na ekranu i užasavajuća sila evroazijske vojske iza njega preteško su im padali da bi ih podneli: uostalom, pogled na Goldstajna, pa čak i sama pomisao na njega, automatski su rađali strah i srdžbu. Predstavljao je neprekidan predmet mržnje, čak i više od Evroazije ili Istazije, pošto kad god bi Okeanija bila u ratu s jednom od tih sila, obično je sa onom drugom bila u prijateljskim odnosima. Ipak, zanimljivo je bilo to što, iako su Goldstajna svi mrzeli i prezirali, iako su svakog dana i hiljadu puta dnevno, s govornica, s telekrana, u novinama, njegove teorije bile opovrgavane, razbijane, ismevane, prikazivane javnosti da bi ih ona odbacila kao smeće kakvo i jesu – uprkos svemu tome, činilo se da njegov uticaj uopšte ne slabi. Uvek bi se našli neki novi tupani koji samo čekaju da ih zavede. Nije prošao dan, a da Misaona policija nije raskrinkala neku uhodu ili sabotera koji slušaju njegova uputstva. Zapovedao je ogromnom vojskom iz senke, podzemnom mrežom zaverenika rešenih da zbače Državu. Bratstvo, tako su se navodno zvali. Takođe su se šapatom pronosile priče o nekoj užasnoj knjizi, priručniku za sve jeresi, koju je napisao Goldstajn i koja je u potaji kružila ovde- -onde. Naslov nije imala. Pominjući je, ako bi je opšte i pominjali, ljudi su je prosto zvali *knjiga*. Ipak, o takvim stvarima se saznavalo samo preko neodređenih glasina. Nijedan običan član Partije ne bi pomenuo ni Bratstvo ni *knjigu* ako ikako može da izbegne tu temu.

U drugom minutu *Mržnja* je prerasla u izbezumljenost. Ljudi su skakali na noge, drali se iz sveg glasa, u želji da nadjačaju izluđujuće blejanje koje je dopiralo sa ekrana. Ženica peščanoplave kose sasvim se zajapurila, usta su joj se otvarala i zatvarala kao kod ribe na suvom. Čak je i O'Brajenovo lice bilo rumeno. Sedeo je veoma pravih

leđa na svojoj stolici, dok su mu se moćne grudi napinjale i drhtale kao da se odupiru snazi talasa. Tamnokosa devojka iza Vinstona povikala je „Svinjo! Svinjo! Svinjo!” i odjednom dohvatila debeo rečnik Novogovora, pa ga zavrilačila ka ekranu. Pogodio je Goldstajna u nos i odbio se; glas je neumoljivo nastavio da priča. U jednom lucidnom trenutku Winston je shvatio da više zajedno sa ostalima, da silovito udara petom u prečku ispod stolice. Ono najgore u vezi s *Dva minuta Mržnje* nije bila obaveza da čovek igra svoju ulogu već što mu je, naprotiv, bilo nemoguće da se ne pridruži opštem raspoloženju. U roku od trideset sekundi svako pretvaranje postajalo je potpuno nepotrebno. Činilo se da grozna ekstaza straha i osvetoljublja, želja da se ubije, da se muči, da se nekom maljem razbije glava, preplavi čitavu grupu ljudi poput električne struje, pretvarajući ih i protiv njihove volje u iskežene ludake koji vrište. A opet, bes koji je čovek osećao bio je apstraktno, neusmereno osećanje koje je moglo da bude preusmereno s jednog na drugi predmet lako kao plamen brenera. I tako je Vinstonova mržnja u jednom trenutku bila usmerena ne ka Goldstajnu već naprotiv, prema Velikom bratu, Partiji i Misaonoj policiji; i u takvim trenucima njegovo srce je pripadalo usamljenom, ismejanom jeretiku na ekranu, jedinom čuvaru istine i razuma u svetu punom laži. A opet, već u sledećem trenutku, osećao se ujedinjenim sa ljudima oko sebe i činilo mu se da je istina sve što je rečeno o Goldstajnu. U tim trenucima njegovo tajno gnušanje prema Velikom bratu pretvaralo se u obožavanje i Veliki brat se naizgled izdizao nad njim kao nepobediv i neustrašiv zaštitnik, stena suprotstavljena hordama Azije, a Goldstajn, uprkos svojoj osamljenosti, bespomoćnosti i sumnji koja se rađala u vezi sa samim njegovim postojanjem, naizgled se pretvarao u zlokobnog čarobnjaka, sposobnog da pukom snagom svog glasa rasturi tkivo civilizacije.

Bilo je čak moguće, povremeno, svesnim činom prebacivati mržnju tamo-amo. Iznenada, neakvim silovitim naporom, one vrste s kojim čovek otrgne glavu s jastuka i spase se košmara, Winston je uspeo da mržnju prema licu na ekranu usmeri ka tamnokosoj devojci iza svojih leđa. U umu su mu sinule živopisne, prelepe halucinacije. Nasmrt bi je pretukao gumenim pendrekom. Vezao bi je golu za

stub i načičkao strelama kao svetog Sebastijana. Napastvovao bi je i prerezao joj grkljan na samom vrhuncu. Štaviše, bolje nego ijednom dotad, shvatio je *zašto* je mrzi. Mrzeo ju je zato što je bila mlada, lepa i bespolna, zato što je želeo da je odvede u krevet i nikada to ne bi uradio, zato što se oko njenog ljupkog podatnog struka, koji kao da vas je pozivao da ga obujmite rukama, nalazio samo onaj mrski jarkocrveni pojas, napadni simbol čednosti.

Mržnja je dosegla vrhunac. Goldstajnov glas se zaista pretvorio u blejanje ovce, a i lice se u jednom trenutku pretvorilo u ovčje. Zatim se to ovčje lice pretopilo u crte evroazijskog vojnika koji kao da je napredovao, ogroman i užasan, praćen urlanjem svog mitraljeza; činilo se da maltene izbija van površine ekrana, tako da su se ljudi u prvom redu zapravo lecnuli i povukli unazad. Ali u istom tom trenutku, što je svima izazvalo duboki uzdah olakšanja, prilika neprijatelja se pretvorila u lice Velikog brata, lice crne kose, crnih brkova, koje je odisalo moći i tajanstvenom smirenošću, toliko široko da je skoro ispunilo ceo ekran. Niko nije čuo šta je Veliki brat govorio. Izrekao je tek nekoliko ohrabrujućih reči, od one vrste koje se govore u metežu bitke, nerazaznatljivih po sebi, ali sposobnih da podignu samopouzdanje samim tim što su izgovorene. Zatim je lice Velikog brata izbledelo, a umesto njega pojavila su se tri slogana partije ispisana podebljanim velikim slovima:

RAT JE MIR
SLOBODA JE ROPSTVO
NEZNANJE JE MOĆ

Ipak, činilo se da lice Velikog brata opstaje još nekoliko sekundi na ekranu, kao da je utisak koje je ostavilo na očne jabučice gledalaca bio suviše živ da bi smesta izbledio. Ženica peščanoplave kose prostrla se po naslonu stolice ispred sebe. Pružila je ruke ka ekranu, uz drhtavo mrmljanje koje je zvučalo kao „Spasitelju moj!“. Zatim je zarila lice u šake. Bilo je očito da govori molitvu.

U tom trenutku čitava grupa ljudi započela je duboko, sporo, ritmičko zapevanje „Ve-Be! ... Ve-Be!“ – iznova i iznova, veoma

polako, uz dugu pauzu između „Ve” i „Be” – bio je to težak žamor, nekako čudno okrutan, činilo se da u njegovoj pozadini odzvanja bat bosih stopala i damaranje tam-tama. Nastavili su tako, možda čitavih trideset sekundi. Bio je to refren koji se često čuo u trenucima kad ljude svladaju osećanja. Jednim delom to je bila neka vrsta ode mudrosti i veličanstvenosti Velikog brata, ali je ipak više predstavljalo čin samohipnoze, namerno gušenje svesnosti pomoću ritmičke buke. Winston je imao utisak da mu se utroba ohladila. Za vreme *Dva minuta Mržnje* nije mogao da se uzdrži od učestvovanja u zajedničkom delirijumu, ali ovo ne sasvim ljudsko zapevanje „Ve-Be! ... Ve-Be!” uvek bi ga ispunilo užasom. Naravno da je zapevao sa svima ostalima: nije bilo moguće učiniti suprotno. Prikrivanje sopstvenih osećanja, kontrolisanje svog lica, priključivanje drugima u onome što rade, sve je to bila instinktivna reakcija. Postojao je raspon od nekoliko sekundi kada bi bilo zamislivo da bi ga izraz očiju mogao odati. I upravo se u tom trenutku odigrao onaj značajan događaj – ako se uopšte odigrao.

Nakratko je uhvatio O’Brajenov pogled. O’Brajen je već stajao. Skinuo je naočare i upravo se spremao da ih vrati na nos onim svojim uobičajenim pokretom. Ali u jednom deliću sekunde pogledi su im se sreli, i ma koliko da je to kratko trajalo, Winston je znao – da, *znao* je! – da O’Brajen razmišlja isto kao i on. Razmenili su poruku koju je bilo nemoguće pogrešno shvatiti. Kao da su im se umovi otvorili i njihove misli pomoću pogleda slobodno potekle iz jednog u drugi. „S tobom sam”, kao da mu je govorio O’Brajen. „Tačno znam kako se osećaš. Znam sve o tvom preziru, tvojoj mržnji, tvom gađenju. Ali ne brini, na tvojoj sam strani!” A onda je taj blesak razumevanja nestao i O’Brajenovo lice je postalo nečitljivo kao i lica svih ostalih.

To je bilo sve, i Winston već nije bio sasvim siguran da li se desilo ili ne. Takvi događaji nikada nemaju nastavak. Jedino su mu održavali veru, ili nadu, da pored njega ima i drugih ljudi koji su neprijatelji Partije. Možda su glasine o rasprostranjenim tajnim zaverama ipak istinite – možda Bratstvo ipak postoji! Bilo je nemoguće, uprkos beskonačnim hapšenjima, priznanjima i smaknućima,

sa sigurnošću tvrditi da Bratstvo nije samo mit. Nekim danima je verovao u to, nekim nije. Nije bilo dokaza, tek ovlašnih uvida koji nisu morali ništa da znače: delova slučajno uhvaćenih razgovora, bledih žvrljotina na zidovima toaleta – jednom čak, pri susretu dva neznanca, mali pokret rukom koji je izgledao kao da bi mogao da bude znak raspoznavanja. Sve je to bilo nagađanje: vrlo verovatno je sve to umislio. Vratio se u svoj pregradak ne pogledavši ponovo O'Brajena. Pomisao da učini još nešto povodom te njihove kratke međusobne povezanosti jedva da mu je i pala na pamet. Bilo bi nezamislivo opasno, čak i kad bi znao kako da se postavi u vezi s tim. U jednoj sekundi, ili dve, razmenili su dvosmislen pogled, i to je bio kraj priče. Ali čak je i to bio nezaboravan događaj, u toj zaključanoj usamljenosti u kojoj je čovek bio primoran da živi.

Vinston se pridigao i ispravio. Podrignuo je. Džin mu se podizao iz želuca.

Ponovo je usredsredio pogled na stranicu beležnice. Otkrio je da je, dok je sedeo i bespomoćno razmišljao, istovremeno i pisao, kao po automatizmu. I to više nije bio onaj zgrčeni, nezgrapni rukopis odranije. Penkalo mu je sladostrasno klizilo preko glatke hartije, ostavljajući trag urednim velikim slovima:

DOLE VELIKI BRAT
DOLE VELIKI BRAT
DOLE VELIKI BRAT
DOLE VELIKI BRAT
DOLE VELIKI BRAT

... iznova i iznova, popunivši pola strane.

Nije mogao da ne oseti žaoku panike. Bilo je to smešno, pošto pisanje tih konkretnih reči nije bilo ništa opasnije od samog izvornog započinjanja dnevnika, ali na trenutak je bio u iskušenju da pocepa upropašćene strane i digne ruke od čitavog poduhvata.

Nije to učinio, međutim, pošto je znao da nema vajde. Bilo da napiše DOLE VELIKI BRAT, bilo da se uzdrži od toga, svejedno je. Bilo da nastavi s vođenjem dnevnika, bilo da ne nastavi, svejedno je.

Misaona policija će ga svakako uhvatiti. Počinio je – i ipak bi počinio, makar i ne spustio pero na papir – suštinski zločin koji je u sebi sadržavao i sve ostale. Zlomisao, tako ga zovu. Zlomisao nije nešto što bi moglo zauvek da se krije. Možete neko vreme, godinama čak, uspešno da se izvlačite, ali pre ili kasnije će vas neizostavno otkriti.

Uvek se to dešavalo noću – hapšenja su se bez izuzetka vršila noću. Naglo buđenje iz sna, gruba ruka koja vas drma za rame, svetlo koje vam blešti u oči, krug surovih lica oko kreveta. U velikoj većini slučajeva nije bilo suđenja, nije bilo izveštaja o hapšenju. Ljudi bi prosto nestali, uvek noću. Ime bi vam bilo uklonjeno iz evidencije, svaki zapis o bilo čemu što ste ikada uradili bio bi izbrisan, vaše jednokratno postojanje poreknuto, a zatim zaboravljeno. Bili biste poništeni, uništeni: obično se govorilo da ste *ispareni*.

Nakratko ga je obuzela neka vrsta histerije. Počeo je da škraba žurnim, neurednim rukopisom:

upucaće me nije me briga pucaće mi u potiljak nije me briga dole veliki brat uvek pucaju u potiljak nije me briga dole veliki brat...

Zavalio se u naslon stolice, pomalo posramljen samim sobom, pa odložio penkalo. Već u sledećem trenutku žestoko je poskočio. Na vratima se čulo kucanje.

Već! Bio je miran kao miš, uzaludno se nadajući da bi osoba na vratima, ko god bila, mogla da ode nakon prvog pokušaja. Ali ne, kucanje se ponovilo. Odlaganje bi bilo najgore od svega. Srce mu je tuklo kao bubanj, ali mu je lice verovatno bilo bezizrazno, zahvaljujući dugoj navici. Ustao je i teškim korakom se uputio ka vratima.